

ЛЕЖЕПЬОКОВАВікторія Геннадіївна
vikale2017@gmail.comк.е.н., доцент, Київський
національний торговельно-
економічний університет

УДК 338.24:339.92

*** ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА УКРАЇНИ У ВИМІРІ СТРАТЕГІЧНОГО
ПАРТНЕРСТВА З ЄС****ELECTRICITY GENERATION OF UKRAINE IN MEASURING
STRATEGIC PARTNERSHIP WITH EU**

Визначено та систематизовано галузеві особливості електроенергетики. Проаналізовано структуру та динаміку виробництва електричної енергії в Україні. Визначено пріоритетні напрями розвитку електроенергетики України згідно з Новою енергетичною стратегією та у контексті стратегічного партнерства з ЄС. Обґрунтовано стратегічну значущість енергетичної галузі в реалізації євроінтеграційних пріоритетів України та забезпеченні ефективності вітчизняної економічної системи.

Определены и систематизированы отраслевые особенности электроэнергетики. Проанализированы структура и динамика производства электрической энергии в Украине. Определены приоритетные направления развития электроэнергетики Украины согласно Новой энергетической стратегии и в контексте стратегического партнерства с ЕС. Обосновано стратегическую значимость энергетической отрасли в реализации евроинтеграционных приоритетов Украины и обеспечении эффективности отечественной экономической системы.

The electricity industry features are defined and systematized. The structure and dynamics of electricity generation in Ukraine are analyzed. The priority directions of Ukraine's electricity generation under the new energy strategy and in the context of strategic partnership with the EU are defined. The strategic importance of the energy sector in the implementation of the European priorities of Ukraine and ensuring the effectiveness of the national economic system is grounded.

Ключові слова: електроенергетика, галузеві особливості, стратегічне партнерство, євроінтеграційні пріоритети

Ключевые слова: электроэнергетика, отраслевые особенности, стратегическое партнерство, евроинтеграционные приоритеты

Keywords: electricity generation, industry features, strategic partnership, the European priorities

* стаття виконана в рамках науково-дослідної роботи «Стратегічне партнерство у вимірі економічної безпеки України» (номер державної реєстрації 0116U000785).

ВСТУП

Електроенергетика є основою української економіки, що забезпечує функціонування всіх галузей та формування значної частки доходної частини бюджету. Ефективне використання енергетичного потенціалу виступає основою подальшого економічного розвитку країни, впливає на рівень добробуту громадян, є запорукою незалежності та енергетичної безпеки країни, суспільно-політичної стабільності. Забезпечення належного функціонування вітчизняного енергетичного сектору спроможне реально сприяти

інтегруванню України до європейської та світової спільноти.

На даний час в Україні зростає вплив енергетичного фактора на національну економіку, і в перспективі він буде тільки посилюватися. Це вимагає перегляду шляхів розвитку енергетичного господарства, формування нової енергетичної політики у контексті реалізації євроінтеграційних пріоритетів країни.

МЕТА СТАТТІ полягає у визначенні перспектив розвитку вітчизняної електроенергетичної галузі у контексті реалізації євроінтеграційних пріоритетів України.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти, статистичні та аналітичні матеріали. При проведенні дослідження використано методи структурно-логічного аналізу, порівняння та узагальнення.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Електроенергетика – це складний технологічний комплекс, призначений для виробництва, передачі та розподілу електричної енергії, ефективне функціонування якого є необхідною умовою стабілізації економіки України та енергетичної безпеки держави.

Основу електроенергетики України становить об'єднана енергетична система країни, що централізовано забезпечує електроенергією внутрішніх споживачів, а також здійснює її експорт та імпорт. Виробництво електричної енергії здійснюють 11 потужних теплових електростанцій (ТЕС) та 8

гідроелектростанції (ГЕС), які входять до складу державних акціонерних генеруючих компаній, підпорядкованих Міністерству палива та енергетики України, 3 ТЕС, що є складовими недержавної компанії ТОВ «Східенерго», та 4 атомні електростанції (АЕС), які входять до складу державної компанії НАЕК „Енергоатом”.

Згідно зі статистичними даними, загальне виробництво електричної енергії в Україні (без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО) в 2016 р. скоротилося у порівнянні з 2015 р. на 1,8 % і склало 154,82 млрд. кВтг, у т.ч.: АЕС – 80,95 млрд. кВтг, ТЕС– 49,9 млрд. кВтг, ТЕЦ – 13,3 млрд. кВтг, ГЕС – 9,1 млрд. кВтг, СЕС та ВЕС – 1,56 млрд. кВтг [1]. Структуру виробництва електричної енергії на оптовому ринку електроенергії (ОРЕ) України наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Структура виробництва електричної енергії на ОРЕ, %

[складено за даними [1]]

Виробники електроенергії	Роки						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Атомні електростанції	47,2	46,3	45,3	42,8	48,6	55,6	52,3
Теплоелектростанції та теплоелектроцентралі	45,75	48,05	48,9	49,1	45,5	39,1	40,8
Гідроелектростанції	7	5,6	5,5	7,5	5,1	4,3	5,9
Відновлювальні джерела електроенергії	0,05	0,05	0,3	0,6	0,8	1	1

Як видно з табл. 1, більша частина електроенергії виробляється на потужних енергоблоках теплових та атомних електростанцій. Враховуючи орієнтацію енергетичної політики держави на використання власних енергоносіїв, роль теплових генеруючих потужностей, основним первинним енергоресурсом яких є вугілля, є пріоритетною у подальшому забезпеченні країни електроенергією.

Об'єднана енергетична система України працює синхронно з енергетичними системами Білорусі, Російської Федерації, Молдови та через «Бурштинський енергоострів» з об'єднаними енергетичними системами країн Західної, Центральної та Східної

Європи, що дозволяє експортувати електроенергію як у східному, так і західному напрямках. У 2016 р. Україна експортувала 4,014 млрд. кВтг, що складає 2,6 % загального виробництва електроенергії [1]. За вказаний період майже 78% експортних поставок електроенергії було здійснено в Угорщину, більше 21% припало на Польщу і менше 1% – на Молдову.

Згідно з Енергетичною стратегією України до 2030 р. виробництво електроенергії тепловими генеруючими компаніями буде зростати й досягне 180,4 млрд. кВтг у 2030 р. за базовим варіантом [2]. Прогнозне виробництво електроенергії ТЕС наведено на рис. 1.

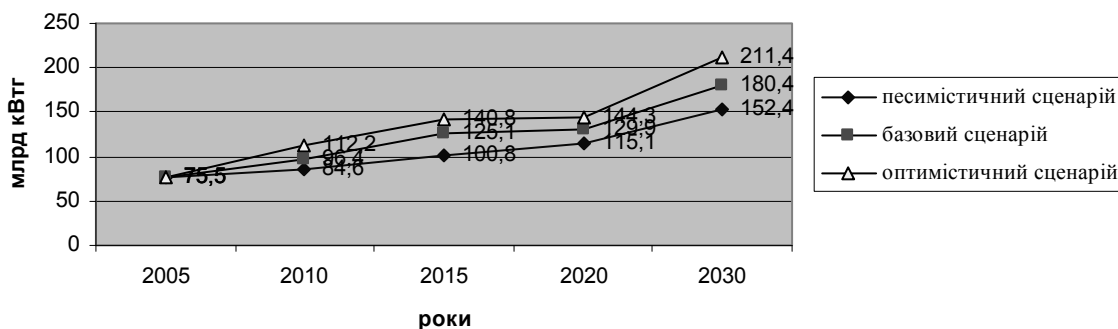

Рис. 1. Виробництво електроенергії тепловими генеруючими компаніями, млрд. кВтг [складено за даними [2]]

Новою енергетичною стратегією прогнозується, що за умов послідовного дотримання політики енергоефективності та енергозощадження виробництво електроенергії до 2020 р. матиме незначне зростання [3]. Скорочення споживання газу та зниження енергоємності ВВП вплине не лише на кінцеве споживання енергоресурсів, але й на сектор генерації та передачі електроенергії. Зокрема, завдяки цьому скорочуватиметься частка електроенергії, виробленої на ТЕС та ТЕЦ, тоді як частка атомної та гідроенергії зростатиме за рахунок будівництва нових блоків АЕС і модернізації діючих та будівництва нових потужностей вітчизняних ГЕС. Експорт електроенергії прогнозується в межах 8-10 млрд. кВт*год. [3].

З економічної точки зору, електроенергетика – єдина виробничо-транспортно-розподільча структура, включаючи органи технологічного та адміністративного управління даною структурою.

З метою забезпечення господарського комплексу та населення електричною енергією за мінімально можливою ціною, а також фінансової стабільності галузі, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України (КМУ) [4] у 1997 році в Україні був створений Оптовий ринок електричної енергії (ОРЕ), який входить до об'єднаної енергетичної системи. Правовим підґрунтям для функціонування ОРЕ став Закон України “Про електроенергетику” [5].

ОРЕ – це система виробничих, фінансових, економічних та юридичних відносин між суб'єктами підприємницької діяльності, що підписали Договір та отримали відповідні ліцензії на право здійснення підприємницької діяльності з виробництва, передачі та постачання електричної енергії [5].

Система виробничих, фінансових та економічних відносин в електроенергетиці має цілий ряд особливостей. Передусім, йдеться про специфічність продукції – електричної енергії. Найбільш суттєвими особливостями електроенергії є те, що вона не має речовинної форми, тобто її не можна відчутти як будь-який товарний продукт, зберегти або створити її запас. Ці особливості обумовлюють єдність та одномоментність процесів виробництва, розподілу та споживання продукції електроенергетики. У кожний момент часу має бути вироблено стільки електроенергії, скільки її необхідно споживачам: не більше й не менше. Забезпечення балансу виробництва та споживання електроенергії є обов'язковою умовою функціонування електроенергетичної галузі.

Таким чином, виробничий процес в електроенергетиці також має свої особливості. По-перше, він характеризується безперервністю виробничого циклу. Безперерйне енергопостачання виробничих і невиробничих споживачів, а також широке використання електроенергії у всіх видах діяльності суспільства диктують необхідність цілодобової роботи всіх технологічних потужностей галузі, пов'язаних із виробництвом і реалізацією електроенергії. Ця обставина позначається на формуванні внутрішньогалузевої виробничої структури управління, заснованій на єдиному диспетчерському графіку роботи.

По-друге, виробничий процес електроенергетики в масштабах однієї галузі охоплює сферу вироб-

ництва і сферу обігу. На відміну від галузей промисловості, де процес виробництва і реалізації продукції може бути віддалений за часом, в електроенергетиці забезпечення процесу виробництва і реалізації електроенергії покладені на одну галузь і проходить весь технологічний ланцюжок: виробництво – передача – розподіл.

До виробничої сфери об'єктивно відноситься тільки процес виробництва електроенергії, що здійснюється генеруючими компаніями. Передача, розподіл і споживання енергії відносяться до сфери обігу, однак за технічними функціональними особливостями ці процеси електроенергетики вважаються виробничими і продовжують процес виробництва електроенергії у сфері обігу. Без них не може бути створена електроенергетична продукція.

Наведені особливості впливають на формування системи фінансово-економічних відносин в електроенергетиці, на тривалість обороту галузевих фінансових ресурсів і т.д. Єдність процесів виробництва та реалізації електроенергетичної продукції в одній галузі обумовила особливості структури управління, що забезпечує регулювання як технологічних, так і економічних процесів. Технологічна взаємодія галузевих підрозділів забезпечується за рахунок роботи всіх електростанцій за єдиним диспетчерським графіком.

Економічний внутрішньо виробничий взаємозв'язок підприємств галузі регулюється шляхом концентрації фінансових коштів, отриманих від реалізації електроенергії, на загально галузевому рівні з наступним їх розподілом між підприємствами з виробництва, передачі та реалізації електроенергії. Економічна система взаємодії галузевих структур є найбільш складною проблемою електроенергетики. Галузеві особливості електроенергетики наведені на рис. 2.

З урахуванням галузевих особливостей електроенергетики можна визначити як базову галузь економіки держави, що охоплює процеси видобутку, транспортування та використання паливно-енергетичних ресурсів, є організаційно складною фінансово-економічною та виробничо-технологічною системою, яка активно впливає на довкілля та має певні особливості структури управління.

Державне втручання в регулювання розвитку електроенергетичної галузі є необхідним, оскільки значний вплив електроенергетики на темпи економічного зростання, енергетичну безпеку держави, можливість вирішення екологічних і соціальних проблем вимагають державної участі в регулюванні діяльності суб'єктів електроенергетичного ринку. Крім того, природна монополія в електроенергетичній галузі призводить до виникнення проблем, пов'язаних із зниженням економічної ефективності виробництва, скороченням обсягів виробництва, завищенням цін, зниженням стимулів до впровадження інновацій, неефективним розподілом і використанням енергетичних ресурсів. Одночасно державне регулювання передбачає наявність достовірного прогнозу щодо розвитку електроенергетичної галузі та стратегії її розвитку.

Галузеві особливості є визначальними при інтеграції ринків електроенергії України та ЄС. Зокрема, це зафіксовано ст. 274 Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, де чітко вказано, що сторони

мають враховувати енергетичні мережі і потужності одна одної при розробці відповідних енергетичних стратегій, планів розвитку інфраструктури.

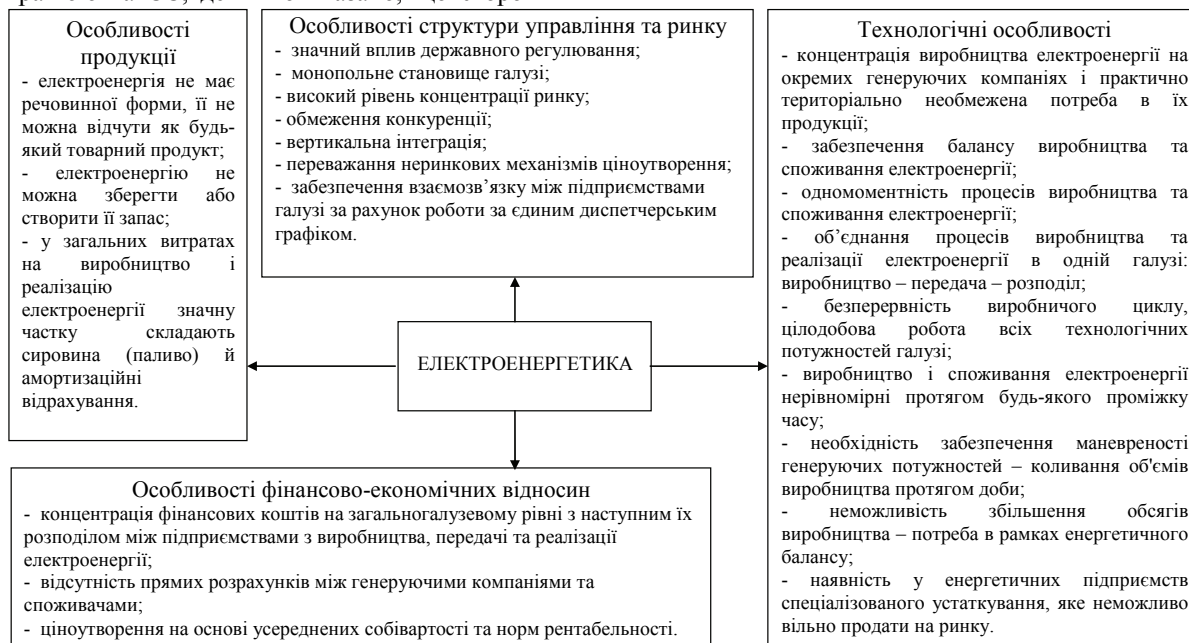

Рис. 2. Галузеві особливості електроенергетики

«Нова енергетична стратегія України» спрямована на реформування енергетичного комплексу України з переходом його на сучасні ринкові моделі функціонування та досягнення першочергових цільових показників з безпеки та енергоефективності на період до 2020 р. [3]. Реалізація комплексу структурних реформ в електроенергетиці дозволить підвищити рівень її конкурентоспроможності, посилити стан енергетичної безпеки країни, створити умови для технічного переозброєння не тільки енергетичної галузі країни, але й вітчизняної промисловості загалом. Після 2020р. українська енергетика перейде до нового етапу свого розвитку – повної інтеграції з енергетичним сектором ЄС та інноваційного оновлення.

Україна є членом Європейського Енергетичного Співтовариства, підписала Угоду про асоціацію з ЄС, тому має проводити біпаралельний процес «реформи – інтеграція», суть якого полягає у наступному – реформи енергетичного сектору сприяють інтеграції в енергетичний простір ЄС, а інтеграція енергетичних мереж сприяє внутрішнім реформам.

Стратегія співпраці між Україною та ЄС у сфері енергетики визначається у Меморандумі про взаєморозуміння між Україною та ЄС щодо співробітництва у сфері енергетики, укладеному 1 грудня 2005 року [6]. Положеннями Меморандуму передбачена інтеграція Об'єднаної енергетичної системи України з мережею ENTSO-E (Європейська мережа системних операторів з передачі електроенергії). Така синхронізація дозволить українським компаніям-виробникам електроенергії безперешкодно експортувати електроенергію до країн Центральної та Південно-Східної Європи в режимі реального часу, працюючи в єдиному технічному та регуляторному режимі передачі електроенергії на основі стандартів ЄС.

Оскільки стратегічне значення енергетичної галузі вимагає від України та ЄС об'єднання зусиль у відповіді на такі спільні виклики, як необхідність диверсифікації та підвищення безпеки постачання енергоресурсів, розвиток і модернізація інфраструктур енергетичної галузі, реформування енергоринку, ядерна безпека, енергоефективність і використання відновлюваних джерел енергії, 24 листопада 2016 р. на саміті Україна-ЄС було оновлено Меморандум про взаєморозуміння щодо стратегічного енергетичного партнерства між Україною та ЄС спільно з Європейським співтовариством з атомної енергії [7]. Актуалізовані стратегічні цілі та напрями співробітництва у сфері енергетики наразі передбачають: розширення співробітництва сторін у сфері зміцнення енергетичної безпеки на основі принципу солідарності та довіри; забезпечення повної інтеграції енергетичних ринків України і ЄС та імплементації Третього енергетичного пакету ЄС; підвищення енергоефективності у всіх галузях споживання енергії; скорочення викидів парникових газів; сприяння використанню та розвитку відновлювальних джерел енергії тощо.

Метою оновленого меморандуму є повна інтеграція енергетичних ринків України та ЄС в інтересах споживачів і з урахуванням необхідності взаємного посилення безпеки енергопостачання та охорони навколишнього середовища в енергетичній галузі. Зниження енергоемності економіки, а також диверсифікація джерел і шляхів постачання енерго-ресурсів сприятиме підвищенню економічної, енергетичної та екологічної безпеки, що призведе до оптимізації енергетичного балансу та закладе міцний фундамент для сталого енергетичного майбутнього країни.

ВИСНОВКИ

Розвиток електроенергетики може стати надійною перспективною основою національного господарства України, сприяти вирішенню соціально-економічних проблем суспільства та забезпечити підвищення експортного потенціалу України.

Україна є членом Енергетичного співтовариства і взяла курс на інтеграцію ОЕС до об'єднання енергосистем європейських країн. Його реалізація вимагає активних дій, спрямованих на виконання енергетичного законодавства ЄС, забезпечення прозорості ринку електроенергії і відносин власності в галузі, збалансованого розвитку генерації, запровадження ресурсоощадних технологій, заходів з належного захисту довкілля.

За основними напрямками співробітництва Україна та ЄС приділятимуть увагу повномасштабному використанню потенціалу ЄПС, а також запровадженню додаткових фінансових інструментів партнерства, оскільки гармонізація законодавства та впровадження стандартів та норм ЄС в Україні, а також розбудови необхідних інститутів потребуватиме додаткової зовнішньої допомоги.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

2. Енергетична стратегія України на період до 2030 р. та подальшу перспективу (основні положення). М-во палива та енергетики України. // Новини енергетики. – 2006. – № 3. – С. 1-12.

3. Нова енергетична стратегія України до 2035 року: "Безпека, енергоефективність, конкурентоспроможність" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/doccatalog/document?id=245213112>

4. Постанова КМУ від 21.05.1997 р. № 487 „Про вдосконалення системи розрахунків за спожиту електричну енергію” // Урядовий кур'єр. – 1997. – 29 трав. (№ 93-94).

5. Закон України „Про електроенергетику” від 16 жовтня 1997 р. № 575/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. - № 1. – С. 1.

6. Меморандум про взаєморозуміння щодо співробітництва у сфері енергетики між Україною та ЄС [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/994_694

7. Співробітництво між Україною та ЄС в енергетичній сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/european-integration/energy-cooperation>